

PORTE AKADEMİK

Yıl: 3 Sayı: 2

4 Aylık Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi

Organoloji
&
Organology

PORTE AKADEMİK

Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi/
Journal of Music and Dance Studies

Yıl/Year: 3 Sayı/Volume: 2

Organoloji Özel Sayısı
Special Issue on Organology

Uluslararası Hakemli Süreli Yayın/
International Periodical

İTÜ TMDK Adına Sahibi/Registered
Adnan Koç

Genel Yayın Yönetmeni/
Executive Director
Ş. Şehvar Beşiroğlu

Hakem Kurulu/Referees
Ruhi Ayangil
Ertuğrul Bayraktar
Şehvar Beşiroğlu
Hakan Cevher
Gözde Çolakoğlu Sarı
Walter Feldman
Fikret Karakaya
Adnan Koç
Belma Kurtişoğlu
Mehmet Ali Özdemir
Okan Murat Öztürk
Ayhan Sarı
Süleyman Şenel

Yayın Kurulu/Editorial Board

Münir Nurettin Beken
Şehvar Beşiroğlu
Nilgün Doğrusöz
Walter Feldman
Can Karadoğan
Songül Karahasanoğlu
Nermin Kaygusuz
Adnan Koç
Belma Kurtişoğlu

Yayın Yönetmenleri/Editorial Directors

Şehvar Beşiroğlu
Okan Murat Öztürk
Gözde Çolakoğlu Sarı

Yayın Koordinatörü/Coordinator

Gözde Çolakoğlu Sarı

Teknik Yönetmen/Technique Director

Gonca Girgin Tohumcu

Editörler/Editors

Belma Kurtişoğlu
Merve Eken Küçükaksoy
Gözde Çolakoğlu Sarı
Gonca Girgin Tohumcu

Yazışma Adresi / Contact

İTÜ TMDK
İdari Bina, Maçka Kampüsü, 34657
Telefon/Phone: +90 212 248 90 87/119
Faks/Fax: +90 212 240 27 50
e-mail: porteakademik@gmail.com

Kapak ve İç tasarım/Cover and Graphic Design

Canan Çakal

Baskı/ Print

Cenkler Matbaa
www.cenkler.com

ISSN: 2146-2453

Aralık 2012

PORTE AKADEMİK ORGANOLOJİ SAYISI

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Önsöz	VII
Ş.Şehvar Beşiroğlu-Gözde Çolakoğlu Sarı	
<i>Çoklu Karadeniz Kemençesi</i> Abdullah Akat	1
<i>Orff Çalgıları</i> Atilla Coşkun Toksoy	10
<i>Besteci ve Çalgı: Kanunda Enstrümantasyon ve Notasyon Sembolleri</i> Ayşegül Kostak Toksoy	22
<i>Bir İsimlendirme Sorunu: Türk Müziği Tarihinde 'Ayaklı Keman'</i> Emin Soydaş	36
<i>Enstrüman Tasarımında Oransal Ölçeklendirme</i> Eren Özek	50
<i>Toprak Darbuka: Tarihçesi, Yapım Aşamaları ve Boyutları</i> Esra Karaol	60
<i>Asya'dan Balkanlara 'Kemançe, Kemançe, Rebab'</i> Gözde Çolakoğlu Sarı	70
<i>Urban music tradition in Bosnia and Herzegovina: Sevdalinka and Saz</i> Jasmina Tamal	85
<i>The dotâr family in Central Asia: Organological and musicological survey</i> Jean During	93
<i>Kemençede Eğitim Yöntemleri Hususuna Genel Bir Bakış</i> Neva Özgen	103

*Hızır Bin Abdullah'ta Saz Düzenleri ve
Yansıttığı Ses Sistemi Üzerine Tespitler* 109
Okan Murat Öztürk

*Modernised, Westernised, Revived – Long-necked Lutes in
Bosnia-Herzegovina* 129
Risto Pekkan

Bağlamanın Akustik Özelliklerinin Çözümlemesi 140
Sinan Cem Eroğlu

Anadolu'da Çalgısal Dönüşüm :Arp, Lir ve Çeng 151
Ş. Şehvar Beşiroğlu

Çeviri Metin/Translated Text

Çalgılar ve Çalgı İcracıları 162
Walter Feldman

İnceleme-Eleştiri Yazıları/Reviews

The Klezmer Tsimbl (Cimbal) 216
Walter Feldman

ÖNSÖZ

Çalgı, insanın müzik yapmak için ihtiyacı olan sesleri meydana getirmekte kullandığı her türlü malzeme ve araç-gereçtir. Fakat müzik rastgele gürültüden değil de, özellikle seçilip tam olarak organize edilen seslerden meydana geldiği için çalgılar ile oluşturulan seslerin belirli bir süre, volüm, ses rengi ve tonu vardır. Müzik aletleri insanlardan bağımsız olarak doğada buldukları halde, insanlar çalgıları tamamlar ya da insan ve çalgı bir bütün olarak düşünülür. 20. yüzyılın ilk organologları (çalgı bilimcileri) tarafından yapılan bir tanıma göre 'çalgının müzikal bir çalgı olabilmesi için', ses üretmesi ile birlikte müzik meydana getirmek amacı ile geliştirilmiş olması ve akustik özelliğinin buna göre planlanması gerekmektedir. Ayrıca müzik kültürüne hizmet edecek bir standardının olması ve akustik özelliklerinden dolayı müziğin sanatsal etkisine katkıda bulunması gerektiği düşüncesi hâkimdir. Ancak bu düşünce etno merkezci (ethno-centric) bir düşünce şekli olup, tamamen batı siyaset, kültür ve müzik düşünce tarihi üzerinden gelişmiş, daha sonraları yeni ülkelerin ve yeni dünyanın düşünce akımları içinde karşıt görüşlerini oluşturmuştur. Oysa dünyadaki tespit edilebilen müzikleri ve müzik türlerini değerlendirdiğimizde bu bakış açısı ile çalgı olarak niteleyemeyeceğimiz birçok alete rastlanmaktadır.

Bu iki karşıt görüş üzerinden, 'çalgının ses meydana getiren herhangi bir alet olduğunu' kabul eden tanımın mı, yoksa 'belirli ses rengi, tını ve tondan meydana gelmiş sesleri yaratan bir alet olduğu' tanımının mı kabulü konusu organolog-müzikologlar (bu tanıma 20. yüzyılda gelişen etnomüzikolog tanımlaması da dahil) tarafından çalgıyı tanımlamak için daha çok tartışılacak bir konu olarak önümüzde durmaktadır.

Dünyada organoloji (çalgı bilimi) üzerine yapılan çalışmalar genellikle organolojinin ne olduğu, çalgıların nasıl sınıflandırıldığı ve bölgesini nasıl temsil ettiğiyle ilgilidir. Ayrıca sosyal ve kültürel çalışmalarda çalgılar, kendi sınıfını ve bölgesini ifade eden önemli aidiyet unsurlarındandır. Antik çağ kültürlerinden günümüze kadar dünyanın farklı bölgelerinde var olduğu çeşitli kaynaklar ile tespit edilebilen ya da tahmin yürütülerek saptanabilen çalgıları sembolizmle ilişkilendirerek, kültürel ve etnik kimlik, toplumsal cinsiyet vb alanları içeren çalışmalar da organoloji biliminin özneleri arasına girmiştir.

Disiplinler arası çalışmalarda ve kültürel müzikoloji çözümlerinde organoloji odaklı yapılan çalışmaların önemli yeri olacağı gözetilerek hazırlanan bu sayıda temel başlıklar şöyle belirlendi: Tarihsel metot ve organoloji, Organolojide sınıflandırmalar ve yöntemler, Arkeoorganoloji, Coğrafi bölgeler ve organoloji, Çalgı ve sistematik müzikoloji, Çalgı pedagojisi, Çalgı ve kimlik, Çalgı ve gelenek, Çalgı ve toplumsal cinsiyet, Çalgı ve performans teorileri.

Abdullah Akat farklı boyun yapısı, geniş ses alanı, üzerindeki hareketli aparat ile istenilen sesin sabitlenmesi gibi özellikler kazanmış 'Çoklu Karadeniz Kemeçesi' modeli önerirken, Şehvar Beşiroğlu Anadolu'daki çalgısal dönüşümü 'Arp-Çeng ve Lir' çalgıları üzerinden

detaylı ve bilimsel olarak açıklıyor. Jean During Orta Asya'daki 'Dotar Çalgı Ailesini', coğrafi bölge ve kullanım şekli açısından karşılaştırmalı olarak incelerken, Sinan Cem Eroğlu bağlamanın gövde, ses tahtası, eşik, klavye gibi çeşitli bölümlerinin, ayrı akustik ve yapısal özelliklere sahip olması sebebiyle ve ses kalitesini arttırmak amaçlı akustik çözümlere üzerine çalışıyor.

Esra Karaol toprak darbukanın tarihçesi, yapım aşaması ve boyutları üzerine yaptığı tarihsel ve uygulamalı araştırmalarını sunarken, Eren Özek 'Türk Müziği'nde kullanılan yaylı çalgılardan kemençe, Karadeniz Kemençesi ve kemanenin oransal ölçeklendirme hesapları üzerinde çalışıyor. Neva Özgen kemençede eğitim yöntemlerinin incelenmesi hususuna değinerek, araştırmasını 'geleneksel' ve 'modern yöntemler' üzerinden değerlendiriyor. Okan Murat Öztürk 15. yüzyıl Osmanlı müziği teorisyenlerinden Hızır bin Abdullah'ın saz düzenleri hakkında verdiği bilgileri inceleyerek, bunların 'düzen' ve 'girift' olmak üzere iki özgün yöntemeye dayalı olarak yapıldığını ve bu yöntemlerin dönem makam bilgisi ve ses sistemiyle yakından ilişkili olduğunu tespit ediyor.

Risto Pekka Pennanen değerlendirmesini modernleşme, batılılaşma ve yeniden oluşum modelleri üzerinden Bosna Hersek'teki 'Uzun Saplı Lutlar' üzerine gerçekleştiriyor. Makalesini Türkçe olarak yazmayı tercih eden Jasmina Talam ise Bosna Hersek'teki 'Şehir Müziği Geleneğini' 'Sevdalinka' ve çalgılar üzerinden inceliyor. Gözde Çolakoğlu Sarı kemençe, kemança ve rebab çalgılarını Asya ve Balkan coğrafyası dahilinde genel bir incelemeye tabi tutup, icra özellikleri ve tarihsel bağlamıyla karşılaştırmalı olarak ele alırken, Emin Soydaş 'Ayaklı Keman' olarak nitelenen çalgıyı tarihsel ve terminolojik açıdan inceliyor ve Türk Müziğinde bu şekilde icra edilen çalgıları değerlendiriyor. Ayşegül Kostak Toksoy 'Kanunda Enstrümantasyon ve Notasyon Teknikleri' üzerinde dururken, bestecinin eser yazımında kullanması ve bilmesi gerekli konuları açığa çıkarıyor. Atilla Toksoy ise Orff çalgılarını, tarihçesi, müzik eğitimindeki yeri ve işlevi açısından değerlendirmeye tabi tutuyor.

Walter Feldman'ın 'European Klezmer Music' ile ilgili değerlendirme yazısı ve yine kendisinin 'Music of the Ottoman Court' adlı kitabındaki birinci kısmın ikinci bölümündeki 'Çalgılar ve İcracılar' başlıklı bölümün Gonca Girgin, Burcu Yıldız ve Yaprak Melike Uyar tarafından yapılan çevirisi ise bu sayının çeviri ve eleştiri bölümlerini oluşturuyor.

